

HET FRIESE VELD - KICKEN OP HET ONVERWACHTE

gesprek met Jacob Koopman en Karst Meijer

interview: Lysbeth de Jong

Na een winter met veel sneeuw en ijs duurt het niet lang meer of de eerste planten zullen weer ontkiemen. Dan begint voor FLORON en voor de FFF ook weer een nieuw inventarisatie seizoen. Drijvende krachten achter de FLORON-activiteiten in Friesland zijn Jacob Koopman uit Wolvega en Karst Meijer uit Noordwolde. Maar ze doen meer. Zij zijn ook de initiatiefnemers voor het Mossen Projekt Friesland geweest en waren betrokken bij de FFF-planten-en mossencursussen. Ze publiceerden regelmatig in Twirre. Nu zijn zijzelf onderwerp van gesprek.

Wanneer is de interesse voor de natuur bij jullie ontstaan?

Karst: "Van jongsaf had ik al belangstelling voor de natuur. Na de lagere school heb ik een opleiding aan de Tuinbouwschool in Frederiksoord gevolgd. Als er lessen uitvielen werden deze opgevuld met determineerlessen. De meeste leerlingen hadden hier een hekel aan, maar ik vond deze lessen altijd heel erg boeiend. De leraar die deze lessen gaf, heeft mij enthousiast gemaakt voor de plantenwereld en was ook een grote stimulator voor mij om er verder mee te gaan. Beroepshalve houd ik mij nu bezig met aanleg en onderhoud van tuinen. Ik organiseer graag en zorg dat alles 'binnen de perken' blijft".

Bij Jacob was de belangstelling er ook al toen hij jong was. Samen met zijn vader en beide broers ging hij veel het veld in om naar vogels en beestjes te kijken. Nu ligt zijn belangstelling vooral bij planten en mossen. Naast zijn baan

als leraar heeft hij biologie gestudeerd. Hij is thans directeur van het VBO-Groen (Terra College) in Wolvega.

Jullie werken veel als duo. Hoe is die samenwerking ontstaan?

Jacob: "We hebben elkaar tien jaar geleden ontmoet tijdens een excursie in het Lauwersmeergebied. We bleken veel gemeenschappelijke interesses te hebben en vanaf dat moment werken we veel samen. Ik was destijds in het kader van mijn studie biologie bezig met mossenonderzoek in de Lindevallei. Daardoor werd ook de belangstelling van Karst voor mossen gewekt". Karst was in die tijd al actief bezig met het aanleggen van een herbarium van hogere planten. Door zijn enthousiasme aangestoken, is ook Jacob hiermee begonnen. Karst heeft nu vele duizenden planten in zijn herbarium verzameld.

Vanuit het onderzoek in de Lindevallei is het idee ontstaan om Friesland in

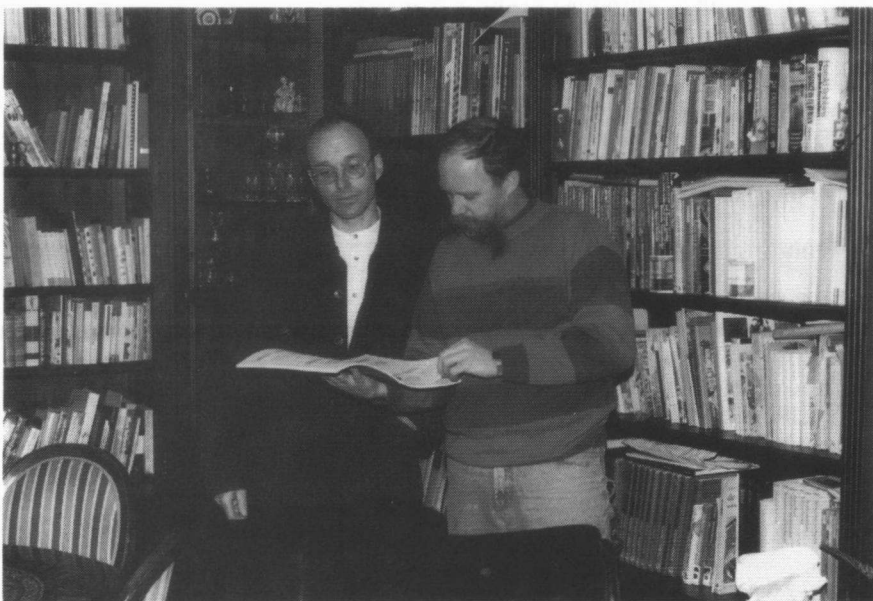
zijn geheel op mossen te inventariseren. Tijdens de veldwerkzaamheden hiervoor is Karst de verzamelaar en registreert. Jacob ter plaatse de benodigde gegevens.

Wanneer is het plantenferbân ontstaan en wat zijn de activiteiten van dit ferbân?

Bij de oprichting van de FFF is ook het plantenferbân opgezet, maar de eerste jaren is er weinig concreets tot stand gekomen. In het seizoen 1982-1983 ging de eerste plantencursus van start. Daarna volgden er nog drie. In totaal hebben zo'n 120 geïnteresseerden de cursus gevolgd. Jacob was cursusleider bij alle vier de cursussen. Karst was alleen bij de laatste cursus betrokken. De cursussen waren naast het vergroten van kennis ook bedoeld om een extra stimulans te geven aan de plantenwerkgroepen. Eén van de doelstellingen van de FFF was en is nog steeds om wetenschappelijke gegevens boven water te krijgen. In 1988 werd aan Jacob en Karst gevraagd of zij districtscoördinator wilden worden van FLORON (Stichting Floristisch Onderzoek Nederland) in Friesland. FLORON houdt zich bezig met het inventariseren van de Nederlandse flora. De waarnemingen worden gedaan per kilometerblok. Elk jaar wordt geprobeerd van zoveel mogelijk blokken een lijst samen te stellen van alle soorten die daar voorkomen. De samenwerking tussen het plantenferbân van de FFF en Floron loopt sinds het seizoen 1989. Er zijn nu van zeven opeenvolgende jaren gegevens verzameld over de Friese flora.

Wat is het belang van de inventarisaties?

De verzamelde gegevens maken het mogelijk om veranderingen waar te nemen. Sommige soorten worden zeldzamer, andere soorten breiden zich sterk uit. Het al of niet voorkomen

Jacob Koopman & Karst Meijer, floristisch duo

foto Lysbeth de Jong

van soorten levert informatie over de kwaliteit van het milieu, doordat zij goede indicatoren zijn voor bedreigende omstandigheden zoals verdroging, verzuring of vermesting. De verzamelde gegevens dragen bij aan wetenschappelijke inzichten en aan acties ten behoeve van natuurbescherming.

Zijn er opmerkelijk vondsten gedaan in Friesland?

Friesland is al vrij uitgebreid geïnventariseerd. Sinds de uitgave van de Friese Flora in 1977 zijn er geen echt opmerkelijke planten gevonden. Het aantal soorten is vrij stabiel, de aanvoer van nieuwe soorten miniem. Er zijn wel schommelingen in aantallen en soorten maar deze worden vooral veroorzaakt door natuurlijke factoren. In het Nederlandse rivierengebied heb je meer kans om nieuwe soorten te ontdekken omdat met het rivierwater zaden van elders worden aangevoerd. Om toch het werk aantrekkelijk en interessant te houden gaan beide mannen regelmatig naar het buitenland op zoek naar soorten die ze nog niet kennen. Het is volgens Karst 'kicken' als je weer een voor jou onbekende soort ontdekt. Ze verleggen steeds de grenzen van hun onderzoeksgebied om de honger naar nieuwe soorten te stillen.

Hoever zijn jullie gevorderd met de inventarisaties van de Waddeneilanden?

De rapporten van Ameland, Vlieland en Schiermonnikoog zijn gereed. Op Terschelling moeten nog tien kilometer blokken geïnventariseerd worden, wat dit seizoen uitgevoerd wordt. Ook op Texel heeft een inventarisatie plaatsgevonden al valt dit niet onder de provincie Friesland. Om het overzicht compleet te maken is dit eiland ook meegenomen.

Men moet echter niet uit het oog verliezen dat de inventarisaties momentopnames zijn. Per jaar kunnen zich verschillen voordoen. De uitdraaien van de gegevens gaan naar verschillende mensen op de eilanden. Bijvoorbeeld naar medewerkers van SBB die vaak nog aanvullende gegevens leveren. De rapporten zijn ook een beetje bedoeld om als stimulans te dienen voor de liefhebber. Het is voor sommigen aanleiding om met het rapport in de hand rond te kijken en te proberen soorten te vinden die nog niet vermeld staan in een kilometerblok om zo een

stip te krijgen op de inventarisatiekaarten.

Veel tijd besteden jullie aan het Mossen Project Friesland. Kunnen jullie iets meer over dit project vertellen?

Het Mossen Project Friesland is onder de vlag van de FFF van start gegaan in 1987. In dit project wordt geheel Friesland op mossen geïnventariseerd. Het zevende rapport is onlangs op de jaarvergadering van de FFF gepresenteerd. Met dit rapport zijn 22 'nieuwe' soorten aan het totaalbestand toegevoegd; dertien bladmossen en negen levermossen. Het brengt het totaal voor Friesland na acht jaar onderzoek op 259 soorten: 208 bladmossen en 51 levermossen. Aan het achtste rapport wordt gewerkt. Het einddoel is het samenstellen van een mosflora van Friesland.

Wat noteren jullie bij inventarisatie van mossen, behalve de naam?

Behalve de naam van elk gevonden mos noteren we het habitat (groeiplaats), het substraat (ondergrond waar het mos op groeit), wanneer dit een boom is ook het organisme (de naam van de boom), en het kapsel. Het noteren van deze gegevens is van belang om meer te weten te komen over de oecologie van de mossen en de toestand van het milieu. Schorpioenmos komt nauwelijks meer voor, naar men aanneemt omdat zijn biotoop is verdwenen. Eekhoorntjesmos komt ook minder voor wat een gevolg zou zijn van de toenemende luchtverontreiniging. Het is voor het eerst dat er in Friesland een inventarisatie van blad- en levermossen plaatsvindt zodat er helaas geen conclusies kunnen worden getrokken over de voor- of achteruitgang van soorten die hier voorkomen. Opmerkelijke vondsten waren Vliermos, Weerhaakmos, Grof etagemos en Schorpioenmos. Ook opvallend was dat er weer mossen zijn gevonden die kapselen. Aanwezigheid van kapsels geeft een indicatie over de toestand van het milieu. Alleen als de milieumomstandigheden optimaal zijn vormt een mos kapsels. Karst heeft één keer een kapselend Thujamos gevonden.

De vindplaatsen zijn zeer verschillend: bossen, grasland, moeras, bij menselijke bewoning enzovoorts. Kerkhoven worden altijd door de onderzoekers

bezocht. Oude grafstenen zijn vaak vindplaatsen van mossen. Maar ook platte daken worden niet geschuwd. Karst: "Na negen jaar ervaring weet je waar je de mossen kunt vinden. Sommige percelen slaan we bewust over omdat je van te voren al kunt zeggen welke soorten je daar aan kunt treffen. Omdat de tijd beperkt en het het onderzoeksgebied groot is richten we ons meer op plaatsen waar we wellicht een nieuwe soort kunnen ontdekken. Het nawerk kost ook veel tijd. De mossen moeten gedetermineerd, gedroogd en geadministreerd worden".

Er gaat veel vrije tijd in dit inventarisatiewerk zitten. Het mossenonderzoek is het levenswerk van Jacob en Karst. Over tien tot vijftien jaar moet de Mosflora van Friesland klaar zijn.

In Twirre heeft een oproep gestaan om waarnemingen van Gewoon Thujamos aan jullie door te geven. Is daar veel respons op gekomen?

"Nee" zegt Karst. "Weinig mensen hebben gereageerd, en de reacties die er kwamen waren afkomstig van mensen die ons anders ook wel gegevens toesturen. Het is toch min of meer een vaste kern die zich met dit specifieke werk bezighoudt. Er is te weinig materiaal binnengekomen om een totaalbeeld van de verspreiding van dit mos te geven".

Heeft de mossencursus geresulteerd in meer belangstelling en deelname aan het mossenproject?

We hebben éénmaal de mossencursus gegeven. Er waren 30 deelnemers waarvan er nu drie werkelijk actief zijn. Dit zijn Harry Waltje, Henk Jager en Klaas van der Veen. Van hen krijgen wij regelmatig gegevens toegestuurd. Op dit moment is er onvoldoende belangstelling om de cursus nogmaals op te zetten.

Wat beweegt jullie om zoveel tijd te steken in het inventarisatiewerk?

Beiden zijn ze het erover eens dat datgene wat ze drijft de kick is van het ontdekken van nieuwe soorten. Bij de hogere planten is dit aspect in Friesland nauwelijks aanwezig maar bij de mossen des te meer omdat het hier in Friesland pionierswerk betreft. Het is het veld ingaan met de gedachte dat je mogelijk weer een interessante vondst

doet. Dat ze volhouden komt ook door het stimuleren van elkaar, respons krijgen. Je doet het voor die éne bijzondere vondst.

Merken jullie veranderingen op in de houding van de mens ten opzichte van de natuur?

Volgens Karst wordt de afstand tussen mens en natuur groter, wordt de mens ook minder kritisch, oppervlakkiger ten opzichte van de natuur. Als je aan wandelaars vraagt wat ze gezien hebben zullen velen zeggen 'bomen, bos',

ze zien het grote geheel maar de details ontgaat hen. Karst is somber over de kwaliteit van het milieu. "Ik denk dat het alleen maar achteruitgaat. Er verdwijnen meer soorten dan dat soorten weer terugkomen. Misschien is het allemaal onderdeel van de evolutie, hoort het uitsterven erbij maar door menselijk ingrijpen vindt het uitsterven wel versneld plaats. Behoud van soorten is belangrijk voor een grote diversiteit, als genenbank. Maar alles staat ook in relatie met elkaar. Als de Klokesgentiaan uitsterft zullen ook bepaal-

de vlindersoorten die afhankelijk zijn van deze planten uitsterven. Je hebt inzicht nodig om te beseffen dat het niet bij die ene soort blijft die uitsterft. Biotoopbescherming is wel zo belangrijk als soortbescherming. Als je voldoende informatie hebt over een soort, verspreiding, biotoop etc. kun je maatregelen nemen om soorten in stand te houden. Door vergelijking met hun waarnemingen in het buitenland noemen Jacob en Karst Nederland 'het kerkhof van de Europese flora'. Een somber beeld.

Na het interview komen onder het genot van een glaasje wijn de reisverhalen ter sprake. De reizen op zich zijn bijna spectaculairder dan de waarnemingen. Ze zullen als duo nog jaren bezig zijn met zowel het planteninventarisatiewerk als met het Mossen Projekt Friesland. We wachtten af en ik hoop dat de kick in hun werk er blijft zodat publicaties van hun hand zullen blijven verschijnen.

Wolvega, 15 februari 1996
